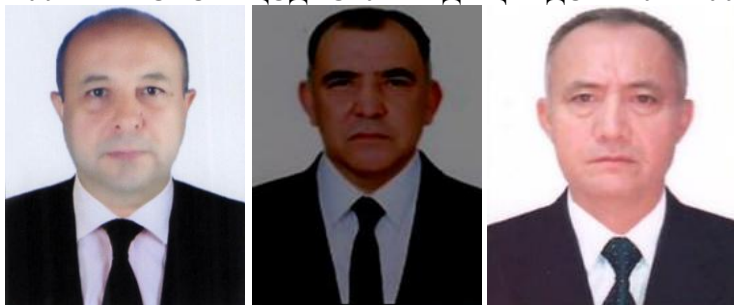

ЙЎЛ-ТРАНСПОРТ ҲОДИСАЛАРИДА ҲАЙДОВЧИЛАР ЎЛИМИНИНГ СУД-ТИББИЙ ТАҲЛИЛИ

Лочинов Фарход Назарович, Тожикулов Раббим Абдурахматович, Хайдаров Якуб Кадиорович

1 – Тошкент тиббиёт академияси, Ўзбекистон Республикаси, Тошкент ш.;

2 – Республика суд тиббиёти экспертизаси илмий – амалий маркази Тошкент вилоят филиали, Ўзбекистон Республикаси, Тошкент ш.

СУДЕБНО-МЕДИЦИНСКИЙ АНАЛИЗ СМЕРТНОСТИ ВОДИТЕЛЕЙ ПРИ ДОРОЖНО-ТРАНСПОРТНЫХ ПРОИСШЕСТВИЯХ

Лочинов Фарход Назарович, Тожикулов Раббим Абдурахматович, Хайдаров Якуб Кадиорович

1 – Ташкентская медицинская академия, Республика Узбекистан, г. Ташкент;

2 - Ташкентский областной филиал Республиканского научно-практического центра судебно-медицинской экспертизы, Республика Узбекистан, г. Ташкент

FORENSIC ANALYSIS OF THE DEATH RATE OF DRIVERS IN TRAFFIC ACCIDENTS

Lochinov Farkhod Nazarovich, Tojikulov Rabbim Abdurakhmatovich, Khaidarov Yakub Kadirovich

1 - Tashkent Medical Academy, Republic of Uzbekistan, Tashkent;

2 - Tashkent regional branch of the Republican scientific and practical center of forensic medical examination, Republic of Uzbekistan, Tashkent

e-mail: lochinov.farxod7410@gmail.com

Резюме. Ушбу мақолада йўл-транспорт ҳодисаларида ҳайдовчилар ўлими билан боғлиқ ҳолатларнинг вужудга келишида аҳамиятли бўлган омилларни ўрганиш ва бу турдаги нохуш ҳодисаларнинг олдини олишга қаратилган тавсиялар берилган. Тадқиқот жараёнида РСТЭИАМ Тошкент вилоят филиалининг жойлардаги бўлимларида йўл-транспорт ҳодисаларида ҳайдовчилар ўлими билан боғлиқ ҳолатлар бўйича 2020-2022 йилларда тузилган эксперт хулосалари ўрганилди. Тадқиқот натижасида йўл-транспорт ҳодисаси иштирокчилари (ҳайдовчи, йўловчи, пиёда) орасида юз берган ўлимнинг 26,6 фоизи ҳайдовчилар ҳиссасига тўғри келиши, ўлим асосан воқеа жойида (75,5%) бош, кўкрак ва қорин аъзоларининг қўйма жароҳатидан (34,4%) юз берганлиги аниқланди. Жумладан, эрақларда ўлим ҳолати аёлларга нисбатан кўп эканлиги, 18-30 ёш оралигида бўлган шахсларда ўлим кўрсаткичи бошқаларга нисбатан юқорилиги, куз ва қиш фаслларида, ҳафтанинг шанба ва якшанба кунинда ҳамда суткани тунги қисмида ўлим кўп қайд этилган. Шунингдек, алкоғолдан мастлик ҳолатида йўл-транспорт ҳодисасидан жароҳатланиш оқибатида вафот этган ҳайдовчиларнинг ўлим кўрсаткичи ошганлиги аниқланди.

Калит сўзлар: суд-тиббий экспертиза, автомобил травмаси, йўл-транспорт ҳодисалари, профилактик чоралар.

Abstract. This article provides a forensic analysis of the factors that are important in cases of death of drivers in road accidents and recommendations aimed at eliminating this type of injury. To solve this problem, the forensic medical reports compiled by experts of the Tashkent regional branch of the Russian National Scientific and Cultural Center for the period 2020-2022 have been studied. The results of the study showed that mortality among participants in road accidents (drivers, passengers, pedestrians) is more common among drivers (26.6%) from combined head, thoracic and abdominal injuries (34.4%), in most cases at the scene of accidents (75.5%). It was also found that mortality is more common among men and persons of 18-30 years of age, according to the seasons of the year, the maximum number of deaths occurred in the winter and spring periods, on days of the week they were more often committed on Saturday and Sunday and during the daytime. It was also noted that there was an increase in mortality rates among participants in a traffic accident with injuries from a traffic accident as a result of drinking alcoholic beverages.

Key words: forensic medical examination, car injury, traffic accident, preventive measures.

Мавзуни долзарблиги. Жаҳон Соғлиқни сақлаш ташкилотининг сўнгги ҳисоботида кўра, йўл-транспорт ҳодисаларида ҳар йили 1,35 миллиондан зиёд киши ҳалок бўлади ва 50 миллиондан ортиқ кишига турли оғирликдаги тан жароҳатлари

етказилади. Суд-тиббий экспертиза маълумотларига биноан транспорт травмаси бўйича ўтказилган экспертизаларнинг 90 фоизидан ортигини автомобил травмаси ташкил этади.

Ўзбекистон Республикаси ИИВ Йўл ҳаракати хавфсизлиги бош бошқармаси маълумотига кўра, 2021 йилда мамлакатимизда 10001 та йўл-транспорт ҳодисалари қайд этилган бўлиб уларда 9230 киши турли даражада тан жароҳати олган ва 2436 киши ҳаётдан кўз юмган. Биргина Тошкент шаҳрида қайд этилган 1073 та йўл-транспорт ҳодисаларда 142 киши ҳалок бўлган.

Сенатда бўлиб ўтган автомобил йўлларида хавфсизликни таъминлашга оид йиғилишда маълум қилинишича, Ўзбекистонда 2022 йилнинг январ-октябр ойларида 7 минг 636 та йўл-транспорт ҳодисаси содир этилган, уларда 7 минг 174 нафар фуқаро жароҳатланган ва 1 минг 931 нафар фуқаро ҳалок бўлган, Тинч замонда 2000 га яқин фуқароларнинг йўл-транспорт ҳодисасида ҳалок бўлиши жамиятмиз учун катта фожа бўлиб барчамизда бирдек ташвиш уйғотади ва ҳозирги куннинг долзарб мавзуси ҳисобланади [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10].

Тадқиқотнинг мақсади. Суд-тиббий экспертиза материаллари бўйича йўл-транспорт ҳодисаларида ҳайдовчилар ўлими билан боғлиқ ҳолатларни статистик таҳлил қилиш йўли билан унга суд-тиббий баҳо бериш ҳамда уларнинг вужудга келишида аҳамиятли бўлган омилларни ўрганиш ва бу турдаги нохуш ҳодисаларнинг олдини олишга қаратилган тавсиялар ишлаб чиқиш.

Текширув натижалари ва муҳокамаси. Ушбу мақсадда Республика суд-тиббий экспертиза илмий-амалий маркази Тошкент вилояти филиалининг жойлардаги бўлимларида йўл-транспорт ҳодисаларида ҳайдовчилар ўлими билан боғлиқ ҳолатлар бўйича 2020-2022 йилларда тузилган эксперт хулосалари ўрганилди ва статистик таҳлил қилинди.

2020 йил давомида жами 2909 та мурдага оид суд-тиббий экспертизалар ўтказилган бўлиб йўл-транспорт ҳодисасидан жароҳатланиш билан боғлиқ 315 та (10,8%) ўлим ҳолати қайд этилган. Уларнинг 78 таси (24,8%) ҳайдовчилар ҳиссасига тўғри келиб, 70 таси (89,7%) енгил автомашина ҳайдовчилари ва 8 тасини (10,3%) юк автомашинаси ҳайдовчилари ташкил этади. Йўл-транспорт ҳодисасидан жароҳатланиш билан боғлиқ ўлимнинг 61 таси (78,2%) воқеа жойида ва 17 таси (21,8%) тиббий муассасаларда юз берган. Ўлимнинг юз бериш сабаблари ўрганилганда: 21 та (26,9%) ҳолатда бош, кўкрак, қорин аъзолари ва қўл-оёқларининг қўшма жароҳатидан; 26 та ҳолатда (33,3%) бош мия жароҳатидан, 22 та ҳолатда (28,2%) кўкрак қафаси аъзоларининг жароҳатидан; 9 та ҳолатда (11,5%) қорин аъзоларининг жароҳатидан келиб чиққанлиги аниқланди. Йўл-транспорт ҳодисасидан ўлимнинг 73 таси (93,6%) эркакларда ва 5 таси (6,4%) аёлларда қайд этилган. Ёши бўйича таҳлил қилганда: 18-30 ёшгача 28 та (35,9%), 30-40 ёшгача 21 та (26,9%), 40-50 ёшгача 16 та (20,5%), 50-60 ёшгача 11 та (14,1%) ва 60 ёшдан юқориларда 2 та (2,6%) ҳолат аниқланган. Йил фасллари бўйича таҳлил қилинганда - қишда 26 та (33,3%), баҳорда 9 та (11,5%), ёзда 19 та (24,4%) ва кузда 24 та (30,8%) ўлим ҳолатлари кузатилган. Хафта кунлари бўйича – душанба 10 та (12,8%), сешанба 9 та (11,5%), чоршанба 6 та (7,7%), пайшанба 13 та (16,7%), жума 10 та (12,8%), шанба 16 та (20,5%) ва якшанба 14 та (17,9%) ўлим ҳолатлари қайд этилган. Ўлим суткани

қайси қисмида юз берганлиги таҳлил қилинганда: 27 таси (34,6%) кундузи (соат 06:00-18:00) ва 51 таси (65,4%) тунги (18:00-06:00) вақтга тўғри келган. Ушбу йилда йўл-транспорт ҳодисасидан жароҳатланиш оқибатида вафот этганлардан 20 та ҳайдовчида (25,6%) алкогольдан мастлик ҳолати аниқланган.

2021 йил давомида жами 3003 та мурдага оид суд-тиббий экспертизалар ўтказилган бўлиб йўл-транспорт ҳодисасидан жароҳатланиш билан боғлиқ 392 та (13,1%) ўлим ҳолати қайд этилган. Уларнинг 104 таси (26,5%) ҳайдовчилар ҳиссасига тўғри келиб, 98 таси (94,2%) енгил автомашина ҳайдовчилари ва 6 тасини (5,8%) юк автомашинаси ҳайдовчилари ташкил этади. Йўл-транспорт ҳодисасидан жароҳатланиш билан боғлиқ ўлимнинг 74 таси (71,2%) воқеа жойида ва 30 таси (28,8%) тиббий муассасаларда юз берган. Ўлимнинг юз бериш сабаблари ўрганилганда: 41 та (39,4%) ҳолатда бош, кўкрак, қорин аъзолари ва қўл-оёқларининг қўшма жароҳатидан; 29 та ҳолатда (27,9%) бош мия жароҳатидан, 26 та ҳолатда (25,0%) кўкрак қафаси аъзоларининг жароҳатидан; 8 та ҳолатда (7,7%) қорин аъзоларининг жароҳатидан келиб чиққанлиги аниқланди. Йўл-транспорт ҳодисасидан ўлимнинг 93 таси (89,4%) эркакларда ва 11 таси (10,6%) аёлларда қайд этилган. Ёши бўйича таҳлил қилганда: 18-30 ёшгача 30 та (28,8%), 30-40 ёшгача 22 та (21,2%), 40-50 ёшгача 13 та (12,5%), 50-60 ёшгача 9 та (8,7%) ва 60 ёшдан юқориларда 4 та (3,8%) ҳолат аниқланган. Йил фасллари бўйича таҳлил қилинганда - қишда 32 та (30,8%), баҳорда 22 та (21,2%), ёзда 23 та (22,1%) ва кузда 27 та (26,0%) ўлим ҳолатлари кузатилган. Хафта кунлари бўйича – душанба 11 та (10,6%), сешанба 11 та (10,6%), чоршанба 12 та (11,5%), пайшанба 10 та (9,6%), жума 9 та (8,7%), шанба 14 та (13,5%) ва якшанба 15 та (14,4%) ўлим ҳолатлари қайд этилган. Ўлим суткани қайси қисмида юз берганлиги таҳлил қилинганда: 38 таси (36,5%) кундузи (соат 06:00-18:00) ва 66 таси (63,5%) тунги (18:00-06:00) вақтга тўғри келган. Ушбу йилда йўл-транспорт ҳодисасидан жароҳатланиш оқибатида вафот этганлардан 25 та ҳайдовчида (24,0%) алкогольдан мастлик ҳолати аниқланган.

2022 йил давомида жами 2738 та мурдага оид суд-тиббий экспертизалар ўтказилган бўлиб йўл-транспорт ҳодисасидан жароҳатланиш билан боғлиқ 290 та (10,6%) ўлим ҳолати қайд этилган. Уларнинг 83 таси (28,6%) ҳайдовчилар ҳиссасига тўғри келиб, 76 таси (91,6%) енгил автомашина ҳайдовчилари ва 7 тасини (8,4%) юк автомашинаси ҳайдовчилари ташкил этади. Йўл-транспорт ҳодисасидан жароҳатланиш билан боғлиқ ўлимнинг 65 таси (78,3%) воқеа жойида ва 18 таси (21,7%) тиббий муассасаларда юз берган. Ўлимнинг юз бериш сабаблари ўрганилганда: 29 та (34,9%) ҳолатда бош, кўкрак, қорин аъзолари ва қўл-оёқларининг қўшма жароҳатидан; 27 та ҳолатда (32,5%) бош мия жароҳатидан, 22 та ҳолатда (26,5%) кўкрак қафаси аъзоларининг жароҳатидан; 5 та ҳолатда (6,0%) қорин аъзоларининг жароҳатидан келиб чиққанлиги аниқланди. Йўл-транспорт ҳодисасидан ўлимнинг 75 таси (90,4%) эркакларда ва 8 таси (9,6%) аёлларда қайд этилган. Ёши бўйича таҳлил қилганда: 18-30 ёшгача 29 та (34,9%), 30-40 ёшгача 26 та (31,3%), 40-50 ёшгача 12 та (14,5%), 50-60 ёшгача 10 та (12,0%) ва 60 ёшдан юқориларда 6 та (7,2%) ҳолат аниқланган.

Йил фасллари бўйича таҳлил қилинганда - қишда 25 та (30,1%), баҳорда 16 та (19,3%), ёзда 18 та (21,7%) ва кузда 24 та (28,9%) ўлим ҳолатлари кузатирилган. Хафта кунлари бўйича – душанба 9 та (10,8%), сешанба 14 та (16,7%), чоршанба 10 та (12,0%), пайшанба 8 та (9,6%), жума 11 та (13,3%), шанба 16 та (19,3%) ва якшанба 15 та (18,1%) ўлим ҳолатлари қайд этилган. Ўлим суткани қайси қисмида юз берганлиги таҳлил қилинганда: 29 таси (34,9%) кундузи (соат 06:00-18:00) ва 54 таси (65,1%) тунги (18:00-06:00) вақтга тўғри келган. Ушбу йилда йўл-транспорт ҳодисасидан жароҳатланиш оқибатида вафот этганлардан 23 та ҳайдовчида (27,7%) алкоғолдан мастлик ҳолати аниқланган.

Таҳлил натижаларига кўра охириги 3 йил давомида жами 8650 та мурдага оид суд-тиббий экспертизалар ўтказилган бўлиб, улардан 997 тасини (11,5%) йўл-транспорт ҳодисасидан жароҳатланиш оқибатидаги ўлим ҳолати ташкил этади. Уларнинг 265 таси (26,6%) ҳайдовчилар ҳиссасига тўғри келиб, 244 таси (92,1%) енгил автомашина ҳайдовчилари ва 21 тасини (7,9%) юк автомашинаси ҳайдовчилари ташкил этади. Йўл-транспорт ҳодисасидан жароҳатланиш билан боғлиқ ўлимнинг 200 таси (75,5%) воқеа жойида ва 65 таси (24,5%) тиббий муассасаларда юз берган. Ўлимнинг юз бериш сабаблари ўрганилганда: 91 та (34,4%) ҳолатда бош, кўкрак, қорин аъзолари ва қўлоёқларнинг қўшма жароҳатидан; 82 та ҳолатда (30,9%) бош мия жароҳатидан, 70 та ҳолатда (26,4%) кўкрак қафаси аъзоларининг жароҳатидан; 22 та ҳолатда (8,3) қорин аъзоларининг жароҳатидан келиб чиққанлиги аниқланди. Йўл-транспорт ҳодисасидан ўлимнинг 241 таси (90,9%) эркакларда ва 24 таси (9,1%) аёлларда қайд этилган. Ёши бўйича таҳлил қилганда: 18-30 ёшгача 87 та (32,8%), 30-40 ёшгача 69 та (26,0%), 40-50 ёшгача 41 та (15,5%), 50-60 ёшгача 30 та (11,3%) ва 60 ёшдан юқориларда 12 та (4,5%) ҳолат аниқланган. Йил фасллари бўйича таҳлил қилинганда - қишда 83 та (31,3%), баҳорда 47 та (17,7%), ёзда 60 та (22,6%) ва кузда 75 та (28,3%) ўлим ҳолатлари кузатирилган. Хафта кунлари бўйича – душанба 30 та (11,3%), сешанба 34 та (12,8%), чоршанба 28 та (10,6%), пайшанба 31 та (11,7%), жума 30 та (11,3%), шанба 46 та (17,4%) ва якшанба 44 та (16,6%) ўлим ҳолатлари қайд этилган. Ўлим суткани қайси қисмида юз берганлиги таҳлил қилинганда: 94 таси (35,5%) кундузи (соат 06:00-18:00) ва 171 таси (54,5%) тунги (18:00-06:00) вақтга тўғри келган. Ушбу йилда йўл-транспорт ҳодисасидан жароҳатланиш оқибатида вафот этганлардан 68 та ҳайдовчида (25,7%) алкоғолдан мастлик ҳолати аниқланган.

Таҳлил натижаларига кўра, йўл-транспорт ҳодисасидан жароҳатланиш оқибатида ўлим мурдага оид ўтказилган жами экспертизаларнинг салмоқли (11,5%) қисмини ташкил қилиб, кўпчилиги ҳайдовчиларда (26,6%) қайд этилган. Йўл-транспорт ҳодисаси оқибатидаги ўлим асосан енгил автомашина ҳайдовчиларида (92,1%), воқеа жойида (75,5%) ҳамда бош, кўкрак ва қорин аъзоларининг қўшма жароҳатидан (34,4%) юз берган. Жумладан, эркакларда ўлим ҳолати аёлларга нисбатан кўп (90,9%) эканлиги, 18-30 ёш оралиғида бўлган шахсларда (32,8%) ўлим кўрсаткичи бошқаларга нисбатан юқорилиги, қиш (31,3%) ва куз (28,3%) фаслларида, хафтанинг шанба

(17,4%) ва якшанба (16,6%) кунларида ҳамда суткани тунги қисмида (54,5%) ўлим ҳолатлари кўп қайд этилганлиги аниқланди. Шунингдек, алкоғолдан мастлик ҳолатида йўл-транспорт ҳодисасидан жароҳатланиш оқибатида вафот этган ҳайдовчиларнинг ўлим кўрсаткичи нисбатан юқори даражада (жами вафот этган ҳайдовчиларнинг ¼ қисми) сақланиб турганлиги аниқланди.

Хулоса. Юқоридагилардан келиб чиқиб, йўл-транспорт ҳодисасидан жароҳатланиш оқибатида ўлим билан боғлиқ нохуш ҳолатларини олдини олиш мақсадида, ушбу ҳолатларни вужудга келишида аҳамиятли бўлган омиллар (пиедалар йўлнинг белгиланмаган жойидан ўтиши, белгиланган тезликка риоя қилмаслик, велосипед йўлаклари ташкил этилмагани, автомобилни маст ҳолатда бошқариш, хавфсизлик камаридан фойдаланмаслик, техник носоз автомобилнинг бошқариш ва х.к.з)ни ўрганиш ва уларни бартараф қилишга қаратилган профилактик чора-тадбирларни ишлаб чиқиш ҳамда йўл-транспорти травматизми бўйича аҳоли орасида мунтазам тарзда кенг тушунтириш ишларини олиб боришда ҳуқуқни муҳофаза қилиш идоралари ходимлари билан бир қаторда тиббиёт ходимларининг ҳам иштироки муҳим аҳамият касб этади.

Адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Автомобиль йўлларида инсон хавфсизлигини ишончли таъминлаш ва ўлим ҳолатларини кескин камайтириш чора-тадбирлари тўғриси”даги ПҚ-190-сон қарори, 04.04.2022.
2. Бахриев И.И., Лочинов Ф.Н. Осмотр и судебно-медицинское исследование трупа // Учебное пособие. Ташкент, 2023.
3. Бекназаров Ш.Й., Лочинов Ф.Н. ва бошқ. Йўл-транспорт ҳодисалари оқибатида жароҳатланиш ва ўлимнинг суд-тиббий таҳлили. ТТА ахборотномаси. 2024, №7. 68-71 б.
4. Ғиёсов З.А. Суд тиббиёти. //Тиббиёт олий ўқув юртлари талабалари учун дарслик. - Тошкент, “Global Books” нашрети, 2018.
5. Маякова М.В. Судебно-медицинская оценка травматических повреждений участников ДТП (водителей и пассажиров переднего сидения), возникающих в салоне автомобиля при лобовом столкновении с движущейся преградой // Актуальные вопросы судебно-медицинской науки и практики. - Киров, 2010. - С. 245.
6. Индиаминов С.И., Гамидов С.Ш., Исмаилов Р.А. Характеристика повреждений у пешеходов при автомобильной травме // Проблемы биологии и медицины. 2020, №5.1 (123), С. 164-169.
7. Кишишян Р.А. Детский дорожно-транспортный травматизм у детей: медико-организационные аспекты проблемы: Автореф. дисс ... докт. мед. наук. Москва. 2010.
8. Лочинов Ф.Н., Тожикулов Р.А. ва бошқ. Йўл-транспорт ҳодисаларида болалар ўлими: келиб чиқиш сабаблари ва нохуш ҳолатларнинг олдини олиш чоралари //ТТА ахборотномаси. 2023, 77-79 б.
9. Судебная медицина: национальное руководство /под ред. Ю.И.Пиголкина. - М.: ГЭОТАР-Медиа, 2018.

10. Шодиев Г.Б., Бекназаров Ш.Й., Лочинов Ф.Н. Ўлимга олиб келувчи автожароҳатларни баҳолашнинг суд-тиббий мезонлари. ТТА ахборотномаси. 2023, 270 б.

СУДЕБНО-МЕДИЦИНСКИЙ АНАЛИЗ СМЕРТНОСТИ ВОДИТЕЛЕЙ ПРИ ДОРОЖНО- ТРАНСПОРТНЫХ ПРОИСШЕСТВИЯХ

Лочинов Ф.Н., Тожиккулов Р.А., Хайдаров Я.К.

Резюме. В данной статье приводится судебно-медицинский анализ факторов, имеющих значение в случаях смертности водителей при дорожно-транспортных происшествиях и рекомендации, направленные для устранения данного вида травматизма. Для решения этой проблемы изучены судебно-медицинские заключения, составленные экспертами Ташкентского областного филиала РНПЦСМЭ за пе-

риод 2020-2022 гг. Результаты исследования показали, что смертность среди участников дорожно-транспортных происшествий (водителей, пассажиров, пешеходов) встречается чаще у водителей (26,6%) от сочетанной травмы головы, органов грудной и брюшной полости (34,4%), в большинстве случаев на месте происшествий (75,5%). Также установлено, что смертность встречается чаще среди мужчин и лиц 18-30 летнего возраста, по сезонам года максимальное количество летальных исходов приходилось на зимне-весенние периоды, по дням недели чаще совершались в субботу и воскресенье и ночное время суток. Также отмечено, увеличение показателей смертности водителей при повреждениях от дорожно-транспортного происшествия в результате употребления алкогольных напитков.

Ключевые слова: судебно-медицинская экспертиза, автомобильная травма, дорожно-транспортное происшествие, меры профилактики.